

Fred (84) ontsnapte miraculeus aan Holocaust, zijn volledige familie werd vermoord: “Terugkeren naar Antwerpen kan ik niet”

Fred Kader was de enige van zijn gezin die de Holocaust overleefde. Zijn ouders, zijn twee broers, zijn halfbroer en zijn halfzus, werden door de nazi's vermoord in Auschwitz. Hoe de jonge Antwerpenaar zelf miraculeus ontsnapte kun je horen in de uitstekende podcast De Kunst Van Het Verdwijnen. Ondertussen woont Fred bijna vijftig jaar in de Amerikaanse stad Omaha. Naar zijn geboortestad is hij sinds 1942 nooit meer teruggekomen en hier vertelt hij waarom.

“Als kleine jongen sprak ik blijkbaar vloeiend Nederlands”, zegt Fred Kader in het Engels aan de telefoon vanuit zijn huis in de VS. “Dat heeft iemand die tijdens de eerste oorlogsjaren regelmatig bij mijn ouders op bezoek kwam me veel later toch verteld. Zelf wist ik dat niet meer. En ik ben de taal helaas volledig vergeten. Sterker, ik heb geen enkele herinnering meer aan mijn geboortestad.”

Erger nog. Hij heeft geen enkele herinnering aan zijn ouders, zijn broers en zus. Fred, vandaag een zeer innemende 84-jarige, is de enige van het Joodse gezin Jeruzalski die het vervloekte jaar 1942 overleefde. Hij was 4 jaar toen de nazi's zijn gezinsleden via Mechelen naar Auschwitz deporteerden en vermoordden in de gaskamers.

Fred J. Kader werkte tot zijn 80ste als pediatriesch neuroloog in de Amerikaanse stad Omaha. — © RR

De gepensioneerde kinderarts woont met zijn vrouw al bijna vijftig jaar in Omaha, een stad in het midden van de Verenigde Staten die qua inwonersaantal te vergelijken is met zijn geboortestad en net als Antwerpen aan de oevers ligt van een belangrijke rivier, in dit geval de Missouri. Hoe hij daar is terechtgekomen, is een wonderbaarlijk verhaal. En voor wie de sublieme podcast De Kunst Van Het Verdwijnen nog niet heeft kunnen beluisteren, zullen we de bewogen kindertijd van Fred Kader hier beknopt schetsen.

Fred Kader heette Frans Jeruzalski. Onder die naam ging zijn vader Jacob in 1938 zijn geboorte aangeven bij de dienst bevolking van de stad Antwerpen. Hij was geboren op 21 juli, de nationale feestdag, als jongste kind van twee Joodse ouders, die in de jaren twintig uit hun geboorteland Polen gevlucht waren voor het antisemitisme van de lokale bevolking. Via Hamburg waren Jacob en Basza Jeruzalski in Antwerpen verzeild. Jacob had al een zoon en een dochter, Felix en Rachel, uit een eerder huwelijk. En met Basza had hij nog drie zonen: Ignace, Paul en Frans.

Verhaal gereconstrueerd door tante

In de verschrikkelijke nazomer van 1942 voerden de nazi's het hele gezin naar Auschwitz, zij het niet allemaal tegelijk. Kleuter Frans en zijn moeder Basza waren de laatsten die nog niet opgepakt waren tijdens de vele razzia's in Antwerpen, toen ook zij het bevel kregen om zich op 12 september aan te bieden in het Centraal Station. Wat er toen gebeurde, herinnert Fred zich niet, maar hij kon het verhaal jaren na de oorlog wel reconstrueren via een tante die op die dag bij hen was en die samen met zijn moeder naar Auschwitz werd gedeporteerd, maar het concentratiekamp overleefde.

“Mijn moeder heeft me onderweg naar het station blijkbaar gezegd dat ik kalm een andere richting moest uitstappen en niet mocht omkijken”, vertelt Fred. “Als kleuter was ik blond en tijdens de zomer verbleekte mijn haar nog feller. Ik zag er Arischer uit dan de meeste Ariërs. Dat is mijn redding geweest.”

In de straten van Antwerpen zag een non het blonde kind alleen lopen. Ze kreeg medelijden en bracht de kleine Frans naar het weeshuis in de Grisarstraat, in het gebouw waar vele Antwerpenaars na de Tweede Wereldoorlog het kinderziekenhuis Good Engels kenden. Ook van die episode herinnert Fred zich dus niets. Sterker, hij ontdekte pas in 1991 wat er bijna vijftig jaar eerder echt met hem gebeurd was op een bijeenkomst in New York van Joden die als kind tijdens de oorlog ‘verstopt’ waren voor nazi's. De Antwerpse schrijver Sylvain Brachfeld was daar ook. Hij wist wie hij was en vertelde hem alle details.

Kazerne Dossin

Op 30 september 1942 was de kleine Frans alsnog door de Duitsers naar de Kazerne Dossin in Mechelen gebracht, vanwaar ze hem naar het concentratiekamp van Auschwitz zouden sturen. Op dat moment zat daar ook een veel grotere groep Joodse kinderen uit een weeshuis in Wezembeek-Oppem bij Brussel. De directrice van dat weeshuis, Marie Blum, had ‘via hogerhand’ bij de Duitsers gedaan gekregen dat haar wezen niet op transport naar Auschwitz moesten. ‘Hogerhand’ bleek achteraf koningin Elizabeth te zijn, de moeder van de toenmalige koning Leopold III, die als geboren Duitse enige invloed kon uitoefenen bij de adellijke officieren van de vijand. Een van de wezen uit Wezembeek, de toen 10-jarige Marcel

Chojnaki, graaide Frans nog snel mee en zo overleefde de kleuter, in tegenstelling tot de rest van zijn gezin, de gaskamer.

Frans zat nog tot een jaar na de oorlog in het weeshuis vlak bij Brussel. Van die periode heeft hij wél nog herinneringen. “Na de bevrijding waren we een beetje aan ons lot overgelaten. Samen met enkele andere wezen dwaalde ik bijna elke dag door Brussel. Ik zie nog lange rijen staan voor de voedselbedeling.”

Na dat jaar kwam een oom hem halen. De broer van zijn vader was uit een treintransport van de nazi's kunnen ontsnappen en had de rest van de oorlog ondergedoken gezeten op een boerderij. Hij nam Frans in huis in Brussel. “Maar ik was tijdens mijn jaren in het weeshuis een beetje verwilderd”, vertelt hij aan de telefoon vanuit Nebraska. “Daarom kon ik ook niet goed aarden in het gezin van mijn oom. Hij kon moeilijk praten over wat er gebeurd was. Eén keer heeft hij me over de oorlog verteld. Langer dan twintig minuten duurde het niet. Hij voelde zich schuldig omdat hij tijdens zijn ontsnapping zijn broer en mijn vader niet had kunnen meenemen. Dat vrat aan hem.”

Richting Montreal

In 1949, hij was 11 jaar, verhuisde Frans naar een groot tante in de Canadese stad Montreal. “Het Frans dat ze daar praatten, was zo plat dat ik het amper verstond”, zegt Fred. Hij lacht. “Ik heb dus maar snel Engels geleerd.”

De prille tiener vond in Canada eindelijk zijn draai. “In de middelbare school las ik alle boeken over de oorlog die ik kon vinden”, zegt Fred. “Ik kon er maar één ding uit besluiten: ik wilde mijn leven leiden als een fatsoenlijke mens. Een mensch zeggen we in het Jiddisch. Ik ben er zeker van dat ook mijn ouders dat zouden gewild hebben. En ik nam me in het bijzonder voor om kinderen te helpen.”

De knaap was gezegend met een slimme geest en ging geneeskunde studeren. Eerst in Montreal, later specialiseerde hij zich in de Amerikaanse steden Baltimore en New York tot pediatriesch neuroloog. Ondertussen nam hij de familienaam van zijn groot tante aan: Kader. De naam Jeruzalski behield hij als tweede voornaam, maar zijn voornaam Frans verengelste hij tot Fred. En nu heet hij dus officieel Fred J. Kader.

“Toen ik 21 werd, wilde ik Canadees staatsburger worden”, vertelt hij. “Maar voor de naturalisatie hadden de Canadezen mijn geboortepapieren nodig. Via een Joodse hulporganisatie ben ik aan dat certificaat van het Antwerpse stadsbestuur geraakt. En zo weet ik in welke straat ik ben geboren en waar ik heb gewoond.”

Hij kent de naam van de straat niet van buiten. “De papieren liggen in mijn kluis. Als je wil, zal ik ze even pakken”, zegt hij.

De zoektocht duurt uiteindelijk bijna tien minuten. Af en toe komt hij terug aan de lijn en zegt hij: “Nog even geduld. Ik vind het wel.”

En dan is het 84 jaar oude document daar. Hij spelt de naam van de straat duidelijk uit: “S-c-h-o-y-t-e-s-t-r-a-a-t. Nummer 6.”

In dit huis in de Antwerpse Schoytestraat woonde de jonge Frans. — © pavi

Dat adres ligt niet in de Joodse wijk, maar in Sint-Andries, destijds nog bekend als de parochie van miserie. De Schoytestraat is een zijstraat van de Nationalestraat. Nummer 6 ligt vlak om de hoek van waar vandaag het restaurant Hawaiian Poké Bowl ligt. Verrassend

genoeg heeft Fred zijn geboortehuis nooit gezien. Sterker, sinds 1942 is hij nooit meer in zijn geboortestad geweest. Dat ligt te gevoelig. “Ik kan het niet over mijn hart krijgen”, zegt hij. “De stad doet me te veel denken aan de nazi’s en alle familieleden die ik heb verloren. Ook mij wilden ze dood.”

Toen hij in 1996 toch naar België kwam, liet hij Antwerpen dus links liggen. En toen hij vanuit ons land naar Auschwitz reisde om de kaddisj te bidden voor zijn vermoorde gezinsleden, nam hij ook niet de rechtstreekse route door Duitsland. “Dat kon ik emotioneel niet aan. Ik heb een lange omweg gemaakt via Frankrijk, Zwitserland, Italië, Oostenrijk en Tsjechië tot in Polen. Ik heb geen voet op Duitse bodem gezet.”

Bezoek aan Mechelen

In 1996 bezocht hij dus Brussel, maar ook de Kazerne Dossin in Mechelen, waar toen net het Joods Museum van Deportatie en Verzet was geopend. “Het was jammer genoeg niet open op de dag dat wij er waren”, zegt Fred, die in dat gebouw als 4-jarige nog doodsbang zijn lot had moeten afwachten. “Ik herinner me wel nog de appartementen in de oude kazerne. Er hing een gedenkplaat met uitleg. Ik vroeg me af of de mensen die er woonden er ooit bij stilstonden dat ze woonden op een plek waar zoveel mensen naar hun dood geleid werden. Al bij al leek het me wel een nice place.”

In de jaren negentig ontmoette hij onder andere Marie Blum, maar ook mensen die zijn ouders hadden gekend in Antwerpen en regelmatig bij de Jeruzalski’s in de Schoytestraat op bezoek kwamen. “Een man vertelde me dat ik een klein duiveltje was als kleuter, maar dus ook dat ik zowel Vlaams, Frans als Jiddisch sprak.” Hij lacht.

Hoe zijn ouders eruitzagen heeft hij nooit geweten. Tot hij nog niet zo lang geleden een afdruk kreeg van de foto’s die in hun immigratiedossier zaten. “Ik heb de foto’s laten uitvergrooten en thuis opgehangen. Als ik mijn vader zie, zie ik mezelf op die leeftijd. Heel bijzonder.”

Een foto uit het Joodse weeshuis van Wezembeek-Oppem. Rechts staat de kleine Frans, vandaag Fred. — © RR

Ondertussen is Fred Kader ook geen Canadees meer, maar Amerikaans staatsburger. Zijn jongste zoon is in de VS geboren, zijn twee oudste nog in Canada. Hij ging pas met pensioen op zijn 80ste, maar hij beschouwde zijn werk als gespecialiseerde kinderdokter nooit als werk zegt hij. “Kinderen helpen was voor mij a way of life. Niet meer dan normaal.”

Regelmatig gaat hij nog spreken over de Holocaust, vooral voor jonge mensen. Hij vindt het niet erg om zijn verhaal keer op keer te vertellen, opdat ook elke nieuwe generatie niet zou vergeten tot welke gruwel de mens in staat is. En nee, veel Amerikaanse kinderen hebben geen flauw idee waar Freds verhaal begon. “Ze hebben nog nooit van Antwerpen gehoord”, zegt hij. “Maar ik neem een kaart van Europa mee. En ik duid Antwerpen aan en Auschwitz. Nu kennen ze allemaal de weg.”

Maar niet door Duitsland.